
UDK: 343.819.5]:616-052(497.5)“1945/1946“

Izvorni znanstveni članak

Primljen 31. V. 2015.

DUBRAVKO HABEK

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

dubravko.habek@os.t-com.hr

LOGORAŠI KAŽNJENIČKOGA LOGORA U VELIKOJ PISANICI LIJEČENI U BJELOVARSKOJ BOLNICI (1945. – 1946.)

Sažetak

Rad je na temelju neistraženoga arhivskog gradiva dao podatke o bolesnima i umrlima logorašima Kažnjeničkoga logora u Velikoj Pisanici, mjestu nedaleko od Bjelovara. Istraživanjem je utvrđeno 84 oboljelih ili ranjenih logoraša oba spola i djece, koji su upućeni na liječenje u bjelovarsku Okružnu bolnicu te liječeni tijekom ljeta 1945. godine. Liječenja su bila s raznim ishodima, i to: izliječen, poboljšanoga stanja, neizliječen ili pak preminuo s podacima o smrti. Od pobola jasno se uočavaju poveznice uvjeta života i uhranjenosti u logoru s bolestima, poput zaraznih bolesti (tifus, dizenterija, tuberkuloza, difterija), spolnih zaraznih bolesti (endometritis, lues), upalnih bolesti (apscesi, flegmone) pa sve do pobačaja sa smrtnim ishodom zbog sepse i prijevremenih porođaja, tipičnih za logorske uvjete. Prema podacima u ispitivanome razdoblju umrlo je četvero logoraša, od kojih tri žene, koje su preminule od posljedica infekcija i sepse, i jedan muškarac od srčane bolesti i iznemoglosti.

Budući da točan broj logoraša, oboljelih, nestalih i umrlih u velikopisaničkome kažnjeničkom logoru tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata još uvijek nije istražen i utvrđen, ovaj rad je prilog za daljnja istraživanja u razjašnjavanju uvjeta života, pobola i pomora zatočenih u Kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici.

Ključne riječi: Kažnjenički logor, Velika Pisanica, Bjelovar, bolnica, pobol, pomor

Uvod

Nakon Drugoga svjetskog rata u Bjelovaru i okolici je postojalo nekoliko zarobljeničkih logora u kojima je bilo najviše zarobljenih pripadnika njemačke narodnosti, civila i vojske, te Hrvata, bivših domobrana, i ostalih koji su nakon završetka rata proglašeni sumnjivi ili krivi. Tako su poznati Zarobljenički njemački logor u Bjelovaru, Zatvor okružnoga suda u Bjelovaru (što je bio i zatvor OZNE) te logori u Velikoj Pisanici, Palešniku i Mikloušu. Neki su bili prolazni, a neki stacionarni i opstajali nekoliko godina poslije rata.

O zarobljeničkome / kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici, selu dvadesetak kilometara udaljenom od Bjelovara, napisano je nekoliko radova koji dokazuju postojanje logora i ambulante u njemu, opisuju uvjete u logoru te pobol i pomor zarobljenika.¹ Uvjeti su bili epidemiološki nepovoljni, a populaciju logoraša činila su mala djeca te muškarci i žene mlade, srednje i starije dobi. Bili su neishranjeni i u ratnome / poratnome stresu², a velik je bio i broj oboljelih koji su liječeni u logorskoj ambulanti. Teži bolesnici upućivani su na liječenje u bjelovarsku Okružnu bolnicu ili pak, rjeđe, u Zarobljeničku armijsku bolnicu, koja se nalazila u bjelovarskome zarobljeničkom logoru. Točan broj zaprimljenih i liječenih logoraša nepoznat je jer dokumentacija nije sačuvana, tj. pronađena. No, u prijavnima zapisnicima i matičnima knjigama te Mrtvarniku bjelovarske Okružne bolnice pribilježeni su svi bolesni logoraši koji su zaprimljeni i liječeni u bolnici s ishodom.

1 Usp. VLADIMIR, GEIGER, „Logor Velika Pisanica 1945. godine”, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice/VDG Jahrbuch 1999.*, Osijek, 1999., str. 151. – 160.; ZLATKO IVKOVIĆ – JOSIP VUSIĆ – ANITA BLAŽEKOVIĆ, *Jugoslavensko nasilje i prešućivane žrtve 2. svjetskog rata i poraća s područja današnje Bjelovarsko-bilogorske županije*, Matica hrvatska Ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2010., str. 53.

2 V. GEIGER, „Folksdojčeri u sabirnom logoru Velika Pisanica 1945.“, *Jugoslavensko nasilje i prešućivane žrtve 2. svjetskog rata i poraća s područja današnje Bjelovarsko-bilogorske županije*, Matica hrvatska Ogranak Bjelovar, Bjelovar, 2010., str. 722. – 731.

1. Istraživanje

Prilikom istraživanja u Državnome arhivu u Bjelovaru pronađen je popis 84 oboljela ili ranjena logoraša, oba spola i djece koji su upućeni u bjelovarsku bolnicu na daljnje liječenje s raznim ishodima: izliječen, poboljšanoga stanja, neizliječen ili pak preminuo s podacima o uzrocima smrti. Doduše, neki podatci nisu cjeloviti, pa su upisani u tablicu prema postojećim podacima crpljenih iz Matičnih knjiga i prijamnih zapisnika, te Mrtvarnika bjelovarske Opće bolnice (Tablica 1.).

Prvi logoraš iz zarobljeničkoga logora upućen je 19. lipnja 1945. u bjelovarsku Opću bolnicu na liječenje, a posljednji je upisan u bolničke protokole 8. lipnja 1946. U sljedećoj godini nema upisanih preminulih logoraša / zarobljenika u Mrtvarniku bjelovarske bolnice. Kod svih zaprimljenih bolesnika u bolnicu vidljivo je, na temelju osnovnih podataka, da su logoraši u logoru u Velikoj Pisanici isključivo civilne osobe, od kojih je velik broj pripadnika njemačkoga naroda oba spola – muškarci, žene i djeca. Valja napomenuti da se u protokolima tijekom 1946. spominju i logoraši, odnosno zatvorenici zatvora OZNE (Odjeljenje zaštite naroda) i Okružnoga zatvora u Bjelovaru, koji su bili upućivani na liječenje u bolnicu. Valja spomenuti da, očito zbog ulaska vojske u grad početkom svibnja 1945. godine, nedostaju podatci u spomenutim bolničkim knjigama za vrijeme od (24. 4.) 28. 4. do 7. 6. 1945. godine.³

U logoru je bila logorska ambulanta u kojoj su ponajviše radili zarobljeni liječnici i bolničari, liječili i pomagali bolesnima, iznemoglima i ranjenima u okolnostima i logističkoj potpori koju su imali u lijekovima i instrumentariju. Teške su bolesnike upućivali na liječenje najčešće u Bjelovar, i to u Okružnu bolnicu, a nekolicinu (njih četvoricu) u Zarobljeničku bolnicu zarobljeničkoga njemačkoga logora, koja je bila u logoru u Vojnoviću.

Dva liječnika se spominju u Kažnjeničkome logoru Velika Pisanica. Radila su u postojećoj ambulanti. To su Ivan Vedriš, liječnik koprivničke bolnice, i gradski liječnik Martin Široki. Obojica su oboljela i liječila se

3 Usp. HR-Državni arhiv Bjelovar (dalje DAB) 3950-a-4, Matična knjiga Opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

u bjelovarskoj Okružnoj bolnici.⁴ Također, u bolnicu su kao bolesni logoraši upućeni i svećenici Juraj Kranjčec i Stjepan Kovačić. Istraživanja su otkrila i imena i prezimena, primjerice zapovjednika logora Ivana Novosela te logorske „milicionarke“ Milke Graovac, neudane dvadesetogodišnjakinje rodom iz Gospića, koja je obitavala u Pavlovcu 54. Ona je također liječena u bjelovarskoj bolnici na Kirurškome odjelu i to od 12. ožujka 1946. do 15. ožujka te godine zbog *cholecystitisa*. Uprava Kažnjeničkoga logora u Velikoj Pisanici uputila ju je na liječenje.⁵

Tablica 1.

Popis oboljelih ili ranjenih logoraša Kažnjeničkoga logora Velika Pisanica, koji su upućeni u bjelovarsku bolnicu na daljnje liječenje od 1945. do 1947. godine

Rbr.	Ime i prezime logoraša, dob, bračno stanje, vjera, zanimanje, mjesto rođenja / življenja	Dijagnoza zbog koje je primljen u bolnicu	Datum prijama u bolnicu	Datum otpusta i ishod liječenja
1.	Mijo Smuđ, 1899., rkt., oženjen, rodom iz Pobjenika, Kalinovac	<i>Dysenteria</i>	19. 6. 1945.	18.7.1945. izliječen
2.	Ivan Sesvečan, 1901., rkt., oženjen, krojač, Otrovanec	<i>Enterocolitis acuta</i>	19.6.1945.	18.7.1945. izliječen
3.	Alfons Eptsliht, 1888., rkt., oženjen, Kutina	<i>Nije upisana</i>	4.8.1945.	16.9.1945. izliječen i vraćen natrag u logor
4.	Katarina Buzančić, 37. g., rkt., udana, kućanica, Bjelovar	<i>Typhus exanthematicus. Parotitis abscondens, Pneumonia dextra</i>	7.8.1945.	Umrla 12.8.1945, ukopana 14.8.1945. po stranci (na bjelovarskom gradskom groblju)
5.	Juraj Kranjčec, rođen u Đurđevcu, župnik u Varaždinskim Toplicama	<i>Noduli haemorrhoidales extr. Inflammati. St. post enterocolitidem</i>	23.8.1948.	6.10.1945. poboljšano
6.	Slavica Kaplan, 1916. iz Zagreba i dijete Marija (dva mjeseca) - upućeni iz ambulante logora u V. Pisanici	<i>Scabies</i>	26.8.1945.	29.8.1945. izliječene i vraćene natrag u logor

4 Usp. DUBRAVKO, HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, Tonimir Varaždinske Toplice – Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2015.

5 Usp. HR-DAB 3950-a-4, Matična knjiga Opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.

7.	Dr. Martin Široki, 1899., rkt., oženjen, liječnik, gradski fizik iz Virja	<i>St. subfebrilis post dysenteriam. Abscessus pectoris lat. sin.</i>	26.8.1945.	6.10.1945. izliječen i poslan natrag u logor
8.	Stjepan Ipšin, 35.g.,	<i>Myodegeneratio cordis. Cachexia</i>	27.8.1945.	27.8.1945. umro (istoga dana kada je primljen)
9.	Stjepan Peroš, 1904., Nova Pazova	<i>Icterus</i>	27.8.1945. ?	7.9.1945. izliječen
10.	Martin Lang, 1928., evang., neoženjen, N. Pazova	<i>Contusio capitis</i>	27.8.1945.	31.8.1945. izliječen
11.	Karlo Faj, 1899., evangelik, oženjen, Austrija	<i>Enteritis acuta</i>	27.8.1945.	7.9.1945. izliječen
12.	Ladislav Beus, 1897., rkt., oženjen, Ruma	<i>Typhus exanthematicus</i>	27.8.1945.	21.9.1945.
13.	Slavko Perković, 66. G., rkt., oženjen, viši financijski savjetnik	<i>Enteritis acuta</i>	28.8.1945.	7.9.1945. izliječen
14.	Marija Brnčić, 1909., rkt., udana, Zagreb, upućena iz ambulante logora	<i>Myoma uteri Bronchitis gravis</i>	29.8.1945.	19.10.1945. neizliječena vraćena u logor
15.	Josip Bartolčić, 1902., rođen u Đakovcu, obitava u Ferdinandovcu	<i>Emphysema pulmonum</i>	30.8.1945.	7.9.1945. vraćen u logor
16.	Franjo Jurčić, 1901., rkt., Virje	<i>Psychoneurosis</i>	30.8.1945.	7.9.1945. izliječen
17.	Antun Čolak, 1907., rkt., oženjen, Janjivo	<i>Tbc. pulmonum (otvorena)</i>	30.8.1945.	15.9.1945. neizliječen
18.	Stjepan Kovačić, 1870., rkt. župnik iz Molvi	<i>Arteriosclerosis</i>	31.8.1945.	16.10.1945. poboljšan i vraćen natrag u logor
19.	Slavica Kranjčec, 1920., iz (Oseka) Popovače, upućena iz ambulante logora u Pisanici	<i>Typhus abdominalis</i>	17.9.1945.	30.10.1945. izliječena
20.	Katarina Elsas (Ulsas), 1901., rkt., udana, Topola (Kikinda)	<i>Typhus abdominalis</i>	18.9.1945.	30.9.1945. izliječena
21.	Greta Elsas (Ulsas), 9 g., rkt., Kikinda	<i>Typhus abdominalis</i>	18.9.1945.	30.9.1945. izliječena
22.	Ivan Ulrich, 1876., D. Češka, obitava u Zavidovićima	<i>Erysipelas antebrachii</i>	19.9.1945.	15.10.1945. izliječen i vraćen u logor
23.	Kata Bom, 1892., rkt., udana, Gajdobice (Bačka Palanka)	<i>Abscessus capitis et brachii lat. sin.</i>	21.9.1945.	17.10.1945. izliječena
24.	Franciska Njavro, 1913., rkt., udana, Srijedska	<i>Endometritis</i>	21.9.1945.	3.10.1945. izliječena

LOGORAŠI KAŽNJENIČKOGA LOGORA U VELIKOJ PISANICI LIJEČENI U BJELOVARSKOJ BOLNICI (1945. – 1946.)

25.	Katica Veiler (Veiber), 1922., rkt., neudana, Đakovo	<i>Scarlatina</i>	23.9.1945.	16.10.1945. izliječena i vraćena u logor
26.	Roza Knip, 35. god., rkt., udana, rodom iz Subotice	<i>Abortus incompletus. Anaemia gravis. Sepsis</i>	25.9.1945.	Umrta 7.10.1945., ukopana 8.10.1945. (nepoznato mjesto ukopa, vjerojatno groblje u Bjelovaru ??)
27.	Magdalena Vitman, 1940., evang. N. Pazova	<i>Typhus abdominalis</i>	26.9.1945.	9.10.1945. izliječena
28.	Marija Fundić, 22. g., rkt., neudana, Suha Katalena	<i>Lues II</i>	27.9.1945.	16.11.1945. izliječena
29.	Štefa Halužan, 30.g., rkt., udana, Gudovac 39	<i>Adenoma mammae sin.</i>	27.9.1945.	24.11.1945. poboljšano
30.	Herte Denić-Vasman, 1917., rkt., neudana, rođena u Tuzli, živi u Popovači	<i>St. Febrilis. Cystitis specifica ?</i>	28.9.1945.	6.10.1945., neizliječena
31.	Josip Tot, 1900., evangelik, oženjen, Legrad	<i>Icterus</i>	29.9.1945.	30.10.1945. izliječen
32.	Ankica Šulc, 1901., rkt., udana, rođena u Čepinu, obitava u Zagrebu	<i>Ischias ac.</i>	1.10.1945.	8.10.1945. neizliječena
33.	Štefaninja Keruc, 1896., rkt., udana, rođena u Cetinguadu	<i>Psychoneurosis</i>	1.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
34.	Neža Premuž, 1905., starokatoličke vjeroisp., udana, V. Trgovišće	<i>Pneumonia sinistra</i>	1.10.1945.	8.11.1945. izliječena
35.	Marija Bruker, 1920., rkt., udana, Subotica	<i>Typhus abdominalis</i>	2.10.1945.	23.10.1945. izliječena
36.	Marija Rožman, 1926., rkt., neudana, Lučinci	<i>Typhus abdominalis</i>	4.10.1945.	23.10.1945. izliječena
37.	Josipa Eisenberger, 1886., evangelik, neudana, Mađarska	<i>Nephritis chr</i>	7.10.1945.	19.10.1945. neizliječena
38.	Vera Gašparović, 25. g. rkt., Nova Gradiška	<i>Tbc hili pulmonum</i>	7.10.1945.	8.11.1945. izliječena
39.	Ivanka Golenko, 63., rkt., udana, Samobor	<i>Ischias dex.</i>	7.10.1945.	16.10.1945. neizliječena
40.	Ljubica Hudorović, 18. g., rkt., neudana, Zagreb	<i>Tbc pulmonum dex.</i>	7.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
41.	Ankica Prizmić, 29. G., neudana, rođena u Veloj Luci	<i>Salpingitis chronica lat. sin.</i>	7.10.1945.	17.10.1945. izliječena
42.	Fanika Heimbring, 41. G., rkt., udana, Maribor	<i>Pyodermia. Furunculosis</i>	7.10.1945.	8.11.1945., izliječena

43.	Andrija Golub, 1888., rkt., oženjen, Žarovnice	<i>Emphysema pulmonum. Myodegeneratio cordis</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
44.	Bolto Vlahović, 1905., rkt., oženjen, Šemovci	<i>Spondylitis et polyarthritiis rheumatica</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
45.	Greta Albrecht, 1911., činovnica iz Zagreba, suprug Aleksandar Najman, otac Johan Albrecht	<i>Abscessus perityphliticus in obs.</i>	11.10.1945.	16.10.1945. poboljšano
46.	Marija Skerbiš, 1912., rkt., S. Louis, SAD	<i>Tm. adnexorum ac. dex. Inflammatum</i>	16.10.1945.	25.10.1945. izliječena
47.	Laura Miler, 1923., evang., udana, Crvenka	<i>Diphtheria</i>	17.10.1945.	8.11.1945. izliječena
48.	Helena Naj, 1900., evang., udana, Crvenka	<i>Polyarthritiis acuta</i>	17.10.1945.	30.10.1945. poboljšano
49.	Vanda Tuc, 1900., rkt., udana Poljska	<i>Noduli haemorrhoidales infl. Fistula ani</i>	17.10.1945.	24.10.1945. poboljšano
50.	Zora Križanec, 1909., rkt., udana, Ljubljana	<i>Nije upisana</i>	19.10.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
51.	Franjo Capan, 1896., rkt., oženjen, Ogulin	<i>Nephritis chr.</i>	29.10.1945.	26.11.1945. poboljšano
52.	Josip Mustaf, 1881., rkt., oženjen, Klenovnik	<i>Hypertonia</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
53.	Ivan Pavliček, 1909., rkt., oženjen, Varaždin	<i>Asthma bronchale</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
54.	Ljubica Hudorović, 1902., rkt., neudana, Zagreb	<i>Tbc pulmonum sin.(zatvorena)</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
55.	Marija Ferijan, 1916., rkt., udana, Zagreb	<i>Endometritis</i>	29.10.1945.	24.11.1945. izliječena
56.	Štefaninja Keruc, 1896., rkt., udana, rođena u Cetingu	<i>Cholelithiasis</i>	29.10.1945.	8.11.1945. poboljšano
57.	Jelka Rogulja, 1895., rkt., udana, Ivanovo Selo	<i>Urticaria</i>	29.10.1945.	26.11.1945. izliječena
58.	Dr. Ivan Vedriš, 1898., rkt., oženjen, Koprivnica, ravnatelj koprivničke gradske bolnice, logoraš-lijječnik u logoru	<i>Atheroma faciei Grippe</i>	7.11.1945. na kirurški odjel	24.11.1945. poboljšano

LOGORAŠI KAŽNJENIČKOGA LOGORA U VELIKOJ PISANICI LIJEČENI U BJELOVARSKOJ BOLNICI (1945. – 1946.)

59.	Gizela Vukuša, 1909., rkt., udana, Sinj	<i>Struma Basedowi</i>	7.11.1945.	24.11.1945. poboljšano
60.	Greta Albrecht, 1911., rkt., udana, Zagreb	<i>Cholecystitis subacuta</i>	7.11.1945.	24.11.1945. poboljšano
61.	Nada Stiplošek, 1922., rkt., neudana, Zagreb	<i>Endometritis</i>	7.11.1945.	20.11.1945. poboljšano
62.	Ivan Tiljak, 1910., rkt., neoženjen, Karlovac	<i>Scabies Pyoderma gravis</i>	7.11.1945.	23.11.1945. izliječen
63.	Stjepan Štrbenac, 1921., rkt., neoženjen, Zagreb	<i>Icterus</i>	17.11.1945.	26.11.1945. izliječen
64.	Mijo Funjek, 1910., rkt., oženjen, Mala Mučna	<i>Gastritis chronica</i>	17.11.1945.	26.11.1945. izliječen
65.	Zlata Lisac, 1922., rkt., udana, Zagreb	<i>Partus praematurus</i>	17.11.1945.	4.12.1945. otpuštena
66.	Štefanija Keruc, 50.g., rkt., udana, kućanica, Zagreb	<i>Typhus abdominalis</i>	20.11.1945.	Umrkla 30.11.1945. i ukopana 1. 12. 1945. po bolnici
67.	Ivan Kusturin, 1888., rkt., oženjen, Kabel	<i>Emphysema pulmonum</i>	26.11.1945.	3.12.1945. poboljšano
68.	Josip Kranjčević, 1909., rkt., oženjen, Carevdar	<i>Abscessus reg. Colli</i>	6.12.1945.	13.12.1945. izliječen
69.	Ante Švinger, 1912., rkt., oženjen, rođen u Mitrovici, obitava u Karlovcu	<i>Pneumonia sinistra</i>	6.12.1945.	24.12.1945. izliječen
70.	Ana Vukolić, 1908., pravoslavne vjere, rastavljena, Laš	<i>Insufficiencia aortae</i>	18.12.1945.	24.12.1945. poboljšano
71.	Jelka Štefinčić, 1023., rkt., udana, Hrvatska Dubica	<i>Nije upisana</i>	18.12.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
72.	Stjepan Horvat, 1919., rkt., oženjen, Šandrovac	<i>Nije upisana</i>	18.12.1945. na kirurški odjel	Nema podataka
73.	Antun Jerleković, rkt., oženjene, Kojzačić	<i>Malaria tertiana recidivans</i>	18.12.1945.	28.12.1945. izliječen, pa ponovni prijam 31.12.1945.
74.	Vlado Kobali, 1900., rkt., neoženjen, Zagreb	<i>Fractura cruris dex. post vulnus sclopetarium cruris lat. Dex.</i>	20.1.1946.	9.2.1946. izliječen
75.	Dominik Milenković, 1903., rkt., neoženjen, Otočac, pivar	<i>Diphtheria</i>	28.1.1946.	18.2.1946. izliječen
76.	Božena Markuš, 22.g., neudana, Petrinja	<i>Diphtheria</i>	4.2.1946.	18.2.1946. izliječena

77.	Stevo Popović, 1888., rođen u Kakincu, obitava u Zagrebu	<i>Myodegeneratio cordis</i>	5.2.1946.	1.3.1946. poboljšano
78.	Krešimir Devčić, 45. god., iz Zagreba, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljeničku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljeničku bolnicu
79.	Dragutin Klemše, 50. god. iz Podravske Slatine, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljeničku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljeničku bolnicu
80.	Krunoslav Vicić, 37. god. iz Kaštela Staroga, logoraš u Velikoj Pisanici upućen u Zarobljeničku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Nephritis ac.</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljeničku bolnicu
81.	Dr. Antun Andres, 37. god., rodом iz Travnika, državni činovnik u Zagrebu, logoraš upućen u Zarobljeničku bolnicu logora u Bjelovaru, a potom u okružnu bolnicu Bjelovar	<i>Thrombophlebitis</i>	2.3.1946.	10.3.1946.. otpušten poboljšan natrag u zarobljeničku bolnicu
82.	Alojz Tot, 1912., St. Ploščica	<i>Hernia ing. lat. sin.</i>	26.3.1946.	25.5.1946. izliječen
83.	Ankica Prosenjak, 1906., rkt., udana, Peteranec	<i>Graviditas m.l. IX./X.</i>	21.5.1946.	14.6.1946. otpuštena iz rodilišta
84.	Zora Slunjski, 1904., Zagreb, u pratnji djeteta. Upravnik logora Ivan Novosel je uputio kao pratnju djetetu i suprugu	Nema dijagnoze	8.6.1946. na Interni odjel	10.6.1946. otpušteni

Izvor: HR-DAB 3950-a-4. Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

Od pobola jasno se uočavaju poveznice uvjeta života i uhranjenosti u logoru s bolestima, poput zaraznih bolesti (tifus, dizenterija, tuberkuloza, difterija), spolnih zaraznih bolesti (endometritis, lues), upalnih bolesti (apscesi, flegmone) pa sve do pobačaja sa smrtnim ishodom zbog

sepse i prijevremenih porođaja, tipičnih za logorske uvjete. Prema podacima u ispitivanom razdoblju umrlo je četvero logoraša od kojih tri žene, koje su preminule od posljedica infekcija i sepse, i jedan muškarac od srčane bolesti i iznemoglosti.⁶

Tablica 2. navodi devet hospitaliziranih logoraša i zatvorenika upućenih u bjelovarsku Okružnu bolnicu, i to kao dokaz postojanja i zarobljeničkih logora u Palešniku, Popovači i Mikloušu u okolici Bjelovara.⁷

Tablica 2.

Logoraši iz drugih okolnih logora i zatvora upućeni na liječenje u bjelovarsku bolnicu

Rbr.	Podatci o logorašima: ime i prezime, dob, bračno stanje, vjeroispovjest, zanimanje, mjesto rođenja / življenja, mjesto zarobljeničtva	Dijagnoza zbog koje je primljen u bolnicu	Datum prijama u bolnicu	Datum otpusta i ishod liječenja
1.	Rudolf Preglej, 1895., rkt., oženjen, mesar, Varaždin, zatvor Okružnog suda	<i>Typhus exanthematicus</i>	18. 6. 1945.	Umro 23. 6. 1945. Ukopan 25. 6. 1945. po bolnici, lijes plaća stranka
2.	Milka Markešić, 1910. rkt. udana, Srednja Diklenica, zatvor OZNE	<i>Malaria tertiana recidivans</i>	29. 6. 1945.	6.9.1045. Izliječena
3.	Ljudevit Tudić, 1906., rkt., oženjen, Lasovac, stolar, zatvor OZNE	<i>Hernia inguinalis incarcerata</i>	6. 7. 1945.	19. 7. 1945. izliječen, natrag u zatvor
4.	Stjepan Ceković, 45. God., rkt., oženjen, općinski bilježnik, Drljanovac, logoraš u Palešniku	<i>Nephritis chronica</i>	25.7.1945.	15.8.1945. poboljšan, otpušten kući
5.	Marija Peter, 1906., rkt., udovica, ratarka, Dišnik, logorašica u Palešniku	<i>Grippe</i>	28.7.1945.	8.8.1945. izliječena i otpremljena natrag u logor u Palešnik
6.	Karolina Skringer, 1899., evang., udana, Kladno, logorašica u Popovači	<i>Myoma uteri</i>	5.10.1945.	5.11.1945. izliječena
7.	Ing. Amadeo Cernelutti, 61. g., rkt., Zagreb, logoraš u Popovači	<i>Tbc renis Epididymitis</i>	5.10.1945.	24.11.1945. poboljšano

6 Usp. HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

7 Usp. isto.

8.	Dr. Ivo Rac, 59. god., rkt., oženjen, liječnik, Sv. Ivan Zelina <i>logoraš u Popovači</i>	<i>Nema upisane dijagnoze</i>	5.10.1945. na kirurški odjel	Nema podatka o ot- pustu
9.	Maria Smuk, rkt., neudana, otac Johan, majka Veronika, <i>logorašica u Mikloušu</i>	<i>Graviditas m.l. VII. Partus</i>	15.6.1946.	14.10.1946. Izliječena

Izvor: Državni arhiv Bjelovar 3950-a-4. *Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.*; Državni arhiv u Bjelovaru 39 PO-a-8. *Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.*

2. Rasprava

Marijan Matasović navodi da su „najveći logori za pripadnike nje-mačke manjine na području Hrvatske bili tijekom 1945./46. Josipovac kod Osijeka, Velika Pisanica kod Bjelovara, Krndija kod Đakova, Šipov-ac kod Našica, Pusta Podunavlje u Baranji i Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka, te Valpovo“.⁸ No, poznato je da je logor u Velikoj Pisanici, uda-ljenoj 20 kilometara od Bjelovara, osnovan u ljeto 1944. i djelovao do ljeta 1946. godine. Bio je smješten u blizini željezničke stanice, a zbog nedostatka baraka logoraši su smješteni i pod vedrim nebom na livada-ma bivšega sajmišta.

Povjesničar Vladimir Geiger u svojemu opsežnom istraživanju „sa-birnih“ logora daje podatke o putovanjima folksdojčera stočnim vago-nima logoraša od josipovačkoga logora do austrijske granice, pa val-povačkoga logora, nekoliko dana besciljnoga i suludoga putovanja do austrijske granice i natrag, pa sve do logora u Velikoj Pisanici. Tako se navodi podatak o 831 logorašu, od čega 185 Nijemaca i Mađara u Velikoj Pisanici početkom srpnja 1945., dok je krajem srpnja te godine u logor dopremljeno od 3.500 do 4.000 osoba, a možda i 5.000 do 6.000. Geiger navodi i broj umrlih folksdojčera u logoru Velika Pisanica, koji je oko 100 prema dosadašnjim spoznajama; daje sigurni podatak 19 poimenič-nih žrtava u tablici.⁹

8 MARIJAN MATASOVIĆ, *Najveći i naokrutniji logori*, Hrvatski informativni centar, Zagreb, 2011.

9 Usp. V. GEIGER, „Folksdojčeri u sabirnom logoru...“, str. 722., 728.

Drugi, pak, izvori (literatura) navode da u tome vremenu u Bjelovaru postoje zatvor OZNE i Kažnjenički logor u Velikoj Pisanici. Također poznato je da su u Bjelovaru u pojedinim stambenim zgradama postojala četiri logora, uz najveći koji se nalazio na Vojnoviću (kraj Zagrebačke ulice, prostor nekadašnje Oružničke škole, a današnje vojarne) te da je Bjelovar bio važno sjecište kolona Križnoga puta kroz koji su prošle kolone s tisućama ljudi. Dio preživjelih logoraša, koji su osuđeni na zatvorske kazne, ponajviše civili, upućivani su u logor u Veliku Pisanicu, a njemački ratni zarobljenici u spomenuti Zarobljenički njemački logor na Vojnoviću. U enciklopedijskome izdanju Matice hrvatske sa žrtvoslovom pogubljenih i nestalih osoba u poraću s područja Bjelovarsko-bilogorske županije navode se logori u okolici Daruvara, Velikim Bastajima, Donjem Mikloušu i Samarici, što potvrđuje i ovo istraživanje upotpunjujući ove povremeno natuknute spoznaje o postojanju logora i u Palešniku i Popovači.¹⁰

U ovome radu opisana istraživanja potvrdila su postojanja bjelovarskoga zarobljeničkog logora iz kojega su u bjelovarsku Okružnu bolnicu dopremani teško bolesni i umirući logoraši, a neki od njih ukopani su na bjelovarskome gradskom groblju, dok se za neke ne zna mjesto ukopa.¹¹ U tome logoru logoraši, mahom žene, djeca i starci, korišteni su kao radna snaga, pretežito u poljoprivredi, a većina ih je pomrla od tifusa, starosti, pothranjenosti i iznemoglosti. Slične su (ne)prilike bile i u gradskome zatvoru okružnoga suda i OZNE, te logora u Palešniku, Popovači i Mikloušu, gdje su nehigijenski uvjeti, manjkava prehrana i zarazne bolesti bile svakodnevnica s visokim pobolom i pomorom, ponajviše od tifusa i pjegavca te malarije.¹²

10 Z. IVKOVIĆ – J. VUSIĆ – A. BLAŽEKOVIĆ, *n. dj.*, str. 53. – 54.

11 D. HABEK, „Pokopani na ratnom groblju u Bjelovaru za vrijeme II. svjetskog rata“, *Jugoslavenko nasilje i prešućivane žrtve...*, str. 916. – 941.

12 Vidi KURT W. BÖHME, *Die deutschen Kriegsgefangenen in Jugoslawien 1941. – 1949.*, Verlag Ernst & Werner Gieseking, Bielefeld, München, 1962.

Umjesto zaključka

Nerijetko su logoraši upućivani u bolnicu na mahove, tj. u grupi, i tako i otpušteni, a neki i istoga dana. Neki su logoraši, upućivani zbog raznih bolesti ili pogoršanja osnovne bolesti, i po nekoliko puta vraćani u bolnicu na liječenje (npr. Štefanija Keruc). Tako je, primjerice, 27. kolovoza 1945. zaprimljeno u bolnicu pet logoraša iz Velike Pisanice.¹³ Bolesni logoraši zaprimani su na bolničke odjele na temelju uputnih dijagnoza (zarazni, interni, venerološki ili kirurško-ginekološki odjel), gdje su ih zaprimali i liječili tadašnji bolnički liječnici prim. dr. Franjo Fanton (Interni i zarazni odjel), prim. dr. Bela Milhofer (Dermatovenerološki odjel), prim. dr. Milan Tomašić (Pneumoftizeološki odjel) i prim. dr. Josip Jagodić (Kirurško-ginekološki odjel s rodilištem) sa sekundarnim liječnicima Stanislavom Stebnickijem (Kirurško-ginekološki odjel s rodilištem) i Nedom Kraljek-Koršić (Interni odjel).¹⁴

Budući da točan broj logoraša, oboljelih, nestalih i umrlih u velikopisaničkome kažnjeničkom logoru tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata još uvijek nije istražen i utvrđen, ovaj rad je prilog za daljnja istraživanja u razjašnjavanju uvjeta života, pobola i pomora zatočenih u Kažnjeničkome logoru u Velikoj Pisanici.

13 Usp. HR-DAB 3950-a-4. Matične knjige opće bolnice Bjelovar 1945. – 1947.; HR-DAB 39 PO-a-8. Mrtvarnik Banovinske / Državne / Okružne bolnice Bjelovar 1930. – 1948.

14 Usp. D. HABEK, „Kirurška služba u Bjelovaru tijekom II. svjetskog rata“, *Liječnički Vjesnik*, Zagreb, god. CXXXI (2009.) str. 93. – 99.